
BIBLIOTECA DEL NÚVOL

12

Llibres que fan idees

Els principals títols
per entendre el món d'avui

ENRIC PUJOL
JORDI RIBA (coord.)

2015

PUNT DE LLIBRE · WWW.NUVOL.COM

Primera edició: desembre de 2013
© dels autors i les autores

D'aquesta edició:
Biblioteca del Núvol
Carrer Provença 356 1r 1a
08037 Barcelona
www.nuvol.com
@nuvol_com

Maquetació: Agnès Santos

Sobre la mundialització: diagnòstics i solucions per a un món d'interdependència

Daniel Gamper

Zygmunt Bauman, *The Human Consequences*, Columbia University Press, Nova York, 1998. (Versió catalana: *Globalització. Les conseqüències humanes*, UOC-Pòrtic, Barcelona, 2001).

Ulrich Beck, *Macht und Gegenmacht im globalen Zeitalter. Neue weltpolitische Ökonomie*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2002. (Versió espanyola: *Poder y contrapoder en la era global. La nueva economía política mundial*, Paidós, Barcelona, 2004).

Jürgen Habermas, Habermas, Jürgen, *Die postnationale Konstellation. Politische Essays*, Frankfurt am Main 1998. (Versió esp: *La constelación posnacional. Ensayos políticos*, Paidós, Barcelona, 2000).

David Held i Anthony McGrew, *Globalization/Anti-Globalization*, Cambridge, 2000. (Versió esp.: *Globalización/Antiglobalización. Sobre la reconstrucción del orden mundial*, Paidós, Barcelona, 2003).

Giacomo Marramao, *Passaggio a Occidente. Filosofia e globalizzazione*, Bollati Boringhieri, Torino 2003. (Versió espanyola: *Pasaje a Occidente. Filosofía y globalización*, Buenos Aires, Katz, 2006).

Des de finals del segle passat, les ciències humanes malden per copsar el present. La globalització suposa un nou

repte per a un esforç d'aquesta mena, ja que, tractant-se d'un fenomen ubic i simultani que, a més, és transmès per uns mitjans de comunicació que, al seu torn, el defineixen, encarna les dificultats ja de per si inherents a l'empresa humana: ¿com observar quelcom que per definició se sostrau a totes les mirades tot i la seva omnipresència? Com correspon a un fenomen de naturalesa ambigua i amb contorns difusos, entre els diversos intents de copsar-lo no hi ha un consens sobre quins són els seus trets definitoris, quins reptes comporta i què suposa en la història mundial. Amb la intenció d'explicitar les diverses visions del fenomen de la globalització, a continuació es ressenyen alguns dels diagnòstics aportats per sociòlegs i filòsofs, així com les propostes polítiques i socials normatives amb què pretenen fer front a les injustícies i mancances d'un món d'interdependències.

Dels autors triats per escatir les línies directrius dels estudis sobre la globalització, el més filosòfic és sens dubte el filòsof italià, Giacomo Marramao. El seu punt de partida és que la globalització és una “etiqueta que conté fenòmens dispersos que se sumen i es juxtaposen en una paraula clau il·lusòria, fórmula *passe-partout* apta per denotar tant l'exaltació del que és 'nou' com la seva radical negació”. Segons aquest autor els intents de copsar la globalització es poden dividir entre els que ho fan en termes de ruptura o en termes de continuïtat històrica. El seu propi intent sintètic es basa en pensar ambdós moviments alhora, segons la imatge del “passatge a Occident” en la que conflueixi l'ambivalència pròpia del present globalitzat: d'una banda, els processos d'uniformització tècnico-econòmica i, de l'altra, la diferenciació ètico-cultural; desarrelament dels estils de consum i arrelament de les identitats. D'aquí que la seva proposta normativa se sin-

tetitzi en un “universalisme de la diferència” que s’emmarca en una visió de futur per a Europa que consistiria en la creació d’una esfera pública política que no obeeixi ni a la lògica del mercat ni a la de l’Estat, que no pretengui unificar ni insistir en les diferències identitàries. El nou ordre normatiu ha de renunciar a institucions unificadores en benefici d’una pluralitat de pilars equilibrats entre si, que no privilegii ni l’antiga lògica dels Estats nació ni el nou somni d’una Unió Europea que encara es troba a les beceroles.

Jürgen Habermas sosté que la globalització és un procés que “caracteritza el creixent volum i intensitat del tràfic, la comunicació i els intercanvis més enllà de les fronteres nacionals”, essent l’aspecte més important d’aquest fenomen la globalització econòmica que té com a conseqüència una agudització de la competència internacional. Al filòsof alemany li preocupa sobretot el perill que corren les democràcies dels Estats nació davant d’una globalització que succeeix sense respectar les fronteres territorials i que converteix les institucions estatals de dominadores del territori en gestores i controladores d’uns moviments que les superen. Les preguntes per ell fonamentals són: com afecta la globalització a la seguretat jurídica i a l’efectivitat de l’administració de l’Estat, a la sobirania territorial, a la identitat col·lectiva i a la legitimitat democràtica de l’Estat nació? La perspectiva que privilegia és, doncs, la dels Estats nació, ja que és en el seu context on s’han desenvolupat els conceptes polítics i les institucions que podem copsar. Per tant, Habermas entén la globalització eminentment com un fenomen que qüestiona la democràcia, el territori i la identitat nacionals, la qual cosa vol dir que encara no hi ha un argumentari disponible per entendre la globalització en uns termes que no siguin els de

l'Estat nació i els de les institucions nascudes a l'Europa de la postguerra. Però sosté alhora que la globalització endega processos que excedeixen la capacitat reguladora dels Estats, com és el cas de les pertorbacions de l'equilibri ecològic. Tanmateix, l'alè que inspira les reflexions de Habermas sobre l'assumpte que ens ocupa no és exclusivament descriptiu, sinó sobretot normatiu. No es tracta només de dictaminar la mort de les antigues competències estatals, sinó de constatar quines són les propostes internacionals que pretenen salvar els dèficits normatius de l'Estat i en quina direcció hauria d'evolucionar la constitucionalització del dret internacional. Un dels desenvolupaments institucionals que caracteritzen la vessant normativa de la globalització és la creixent influència de formes de govern que van més enllà de l'Estat nació i que compensen la pèrdua d'influència i de poder d'aquest. És el cas, per exemple, de la Unió Europea, el Banc Mundial o la Comissió Internacional de l'Energia Atòmica, entre moltes altres.

Un altre efecte de la globalització és l'anomenat multiculturalisme, que es palesa en la presència de persones no vinculades a la cultura original que constitueix l'eix que donà sentit en els seus orígens a l'Estat nació. La democràcia de les societats on cal un reconeixement de les diferències ja no és l'expressió d'aquesta cultura unitària, sinó que esdevé ara un procés normatiu inclusiu que no necessita el pretext de l'homogeneïtat.

Davant de la lògica de la globalització, els Estats reaccionen amb dos moviments contraposats: el tancament i l'obertura; no essent ni aconsellable una política d'atrinxerament consistent en el proteccionisme i la uniformització internes, ni la desaparició de tota forma de control de les

fronteres. L'equilibri entre ambdós moviments ha de passar, segons Habermas, per la possibilitat de desenvolupar noves formes d'autocontrol democràtic de la societat en un escenari postnacional, les quals es troben exemplificades en la Unió Europea, considerada per aquest autor com la primera configuració d'una democràcia postnacional. Dos són els requisits que la UE ha d'acomplir per tenir èxit en la configuració d'una democràcia postnacional: substituir amb la seva capacitat d'acció la pèrdua de competència dels Estats i formar una identitat col·lectiva més enllà de les fronteres nacionals. Pel que fa a la capacitat d'acció, la visió de Habermas és pessimista, ja que constata que la capacitat reguladora de les institucions sobre el mercat és minsa i que la seva legitimitat és encara més dèbil. Tanmateix aquest tipus d'agrupacions supranacionals representen una recuperació de la política enfront dels mercats globalitzats. La pregunta crucial pel seu plantejament té a veure amb la possibilitat de reformar l'ONU de manera que s'assoleixi una política interior mundial sense un govern mundial. Constata d'una banda que aquesta organització supranacional ha limitat els seus objectius a la garantia d'un ordre elemental, la pau, del qual no pot sorgir un govern mundial. D'altra banda, l'objectiu més ambiciós de crear una democràcia cosmopolita, tal i com l'entén David Held, es veu reduït al reconeixement compartit dels Drets Humans que, tanmateix, no tenen la força dels vincles basats en la identitat col·lectiva de les comunitats nacionals i, per tant, estan mancats d'una motivació amb prou força per empènyer l'acció coordinada. La proposta normativa de Habermas va en la direcció de transparentar els procediments de presa de decisió de les institucions polítiques internacionals de manera que els ciutadans del món sentin que el lligam amb les decisions que es prenen

és palpable. En concret, una de les passes que es poden donar en aquesta direcció la podrien encetar els partits polítics dels països europeus implicant el seu ideari en la creació d'una ciutadania europea.

La perspectiva sociològica de Zygmunt Bauman tendeix a posar de manifest l'ambivalència dels processos socials. És així, doncs, que en els seus termes la globalització és quelcom que divideix i uneix alhora, essent les causes d'ambdós moviments contraposats les mateixes. La globalització és, des del punt de vista polític, una situació en la que “ningú no sembla tenir el control”. Mentre que Held, McGrew i Habermas veuen la globalització com un repte normatiu, Bauman en destaca la seva tendència a l'entropia i la desaparició d'un horitzó de possibilitats per repartir les oportunitats i avançar vers la igualtat. La globalització és imprevisible i té efectes involuntaris, no hi ha cap agent que se'n faci responsable, és allò que ens passa, és anònima, “boirosa, fangosa, intransitable i indomable”. La mirada del sociòleg polonès se centra en les desigualtats promogudes per la globalització caracteritzada fonamentalment com a mobilitat: les elits econòmiques (els inversors) gaudeixen de mobilitat, mentre que els treballadors estan restringits espacialment, de manera que la flexibilitat que exigeix el mercat beneficia exclusivament als nivells superiors, deixant de banda els inferiors. Mentre que les capes superiors roben nacions senceres sota l'excusa de la promoció del lliure comerç, les capes inferiors són vistes com a font de desestabilització i inseguretat, i, en última instància, són confinades als sistemes de presons, expressió última de la immobilitat que també promou la globalització. De nou, aquest fenomen només es pot entendre en la seva ambivalència perpetuadora de desigualtats i afavoridora

d'un determinat ordre econòmic, polític i social. En el món globalitzat, la llibertat de moviment es reparteix de manera no equitativa entre els subjectes passius que la gaudeixen i els passius que s'hi conformen.

David Held i Anthony McGrew estructuraren la seva reflexió sobre la mundialització a partir de l'oposició entre globalistes i escèptics. Els primers sostenen que la globalització és real i comporta profundes transformacions, mentre que els segons afirmen que aquest diagnòstic posa l'èmfasi en qüestions que no expliquen les veritables forces actives en la societat i en la política actuals. Com en la majoria de discrepàncies profundes, la que divideix les interpretacions d'aquest fenomen es deu en gran part a una comprensió discrepant dels fets. La realitat del món globalitzat no parla per si mateixa. No hi ha evidències que permetin objectivar la situació del món. Això comporta que les posicions enfrontades destaquin fets diferents per donar suport a les seves valoracions prèvies: els globalistes posen l'accent en la desregulació dels mercats globals i en la rellevància dels processos polítics transnacionals; els escèptics el posen en el predomini dels interessos nacionals i en la pervivència de tradicions culturals comunitàries. Per tal de mantenir un debat fructífer, els autors assenyalen que es pot aprendre quelcom d'ambdues postures. El que en tot cas constaten ambdues parts, escèptics i globalistes, és el deteriorament de les facultats dels Estats per fer-se càrrec de les seves antigues competències. El biaix polític esdevé, així doncs, la clau per interpretar el fenomen i per proposar correccions, ja que les autoritats polítiques, ara ja desterritorialitzades, no poden simplement desaparèixer, sinó que han d'adaptar-se a unes circumstàncies que, d'entrada, no saben ni com definir i que, a més, qüestionen

la seva legitimitat i competències. Aquestes modificacions, però, no equivalen a la pèrdua de poder de l'Estat, sinó a la seva transformació a través de la integració en xarxes de governança regional i global, com la UE o l'ONU. Held i McGrew consideren que aquesta reconfiguració del poder polític ha de ser interpretada en termes transformacionalistes: la globalització és un fenomen afectat per vaivens conjunturals que suposa un repte en el llarg termini. Que la globalització suposa un repte vol dir que ofereix una oportunitat inèdita d'avançar en direcció a un ordre mundial més cosmopolita. L'ideal que els inspira és el de la socialdemocràcia europea i la fita que la globalització permet d'assolir és la de la fusió del dret internacional i la moralitat, propiciada per la necessitat de coordinar les accions dels Estats per tal de satisfer els béns públics respectius, ja que l'acció individual de cada sobirania topava amb la impossibilitat de fer-se càrrec de tot allò que els ciutadans, presos encara de la imatge preglobalitzada del món, els exigien.

Pel sociòleg alemany Ulrich Beck, la globalització és un repte normatiu que ha de ser contrarestat mitjançant una modificació dels conceptes usuals de les ciències humanes modernes. Els mètodes tradicionals d'anàlisi de la realitat es basen en el que el professor de la Universitat de Múnic anomena "nacionalisme metodològic", és a dir, prenen l'Estat nació com a unitat d'estudi. Les fronteres que definien l'ordre mundial basat en l'existència d'Estats nació han perdut les seves funcions tradicionals: ni la seguretat nacional, ni el control de l'economia, ni el moviment de persones depenen exclusivament dels governs dels Estats, sinó que estan disseminats en un món transfronterer que requereix d'una política fronterera plural que s'obri a l'acció coordinada dels

diversos actors econòmics i polítics nascuts sota l'empareda de la segona modernitat. Beck subsumeix aquest nou aproment analític sota el concepte de "cosmopolitisme", que suposa l'acceptació de la nova realitat cosmopolititzada en què el capitalisme i la política només tenen sentit des d'una perspectiva global. Les fronteres no han desaparegut, sinó que s'han transformat. Davant d'aquesta situació el que cal, segons Beck, és construir noves fronteres adaptades a la nova realitat, fronteres que hauran de ser necessàriament plurals i variables. Aquest nou estat de coses propicia el sorgiment dels populismes de dretes que pretenen restablir les fronteres tot insistint en la dinàmica estatal. Es tracta d'un moviment d'autoprotecció natural que es troba reflectit en l'espai globalitzat, ja que la desaparició del monopoli estatal a l'hora d'interpretar la realitat, va de la mà amb la dificultat de mantenir les democràcies que, per naturalesa, funcionen en l'espai marcat per les fronteres dels Estats moderns. D'aquí sorgeix el perill d'un nou ordre cosmopolita no democràtic, el qual ha de buscar una altra font de legitimitat que Beck situa en els drets humans, el subjecte dels quals és l'individu i la validesa dels quals rau en les diverses interpretacions de què són objecte, evitant així de ser esbiaixadament considerats com a formes d'imperialisme cultural i polític.